

Hazuková, H. (2006). *Nová pojetí výtvarné výchovy, plán a výtvarné projekty*.

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/p/629/NOVA-POJETI-VYTVARNE-VYCHOVYPLAN-A-VYTVARNE-PROJEKTY.html/>

PASTOROVÁ Markéta a Jan SLAVÍK. 2009. Umělecké školství. In: Průcha, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, s. 97–102. ISBN 978-80-7367-546-2.

PASTOROVÁ, Markéta. 2019. Umělecké obory v kontextu témat všeobecného vzdělávání. *Kultura, umění a výchova*, 7(1) [cit. 2019-06-14]. ISSN 2336-1824. Dostupné z: http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualni-cislo&casopis=17&clanek=197.

PASTOROVÁ Markéta & Jaroslav VANČÁT. 2017. Metodické komentáře a úlohy ke Standardům ZV – Výtvarná výchova. *Metodický portál RVP* [on-line]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21383/METODICKE-KOMENTARE-A-ULOHY-KE-STANDARDUM-ZV---VYTVARNA-VYCHOVA.html/>

Metodické komentáře a úlohy ke Standardům ZV – Výtvarná výchova

Autor: PaedDr. Markéta Pastorová

Spoluautor: Doc. PhDr. Jaroslav Vančát, Ph.D.

Anotace:

Metodické komentáře a úlohy ke standardům pro základní vzdělávání nabízejí ilustrativní úlohy ve třech úrovních obtížnosti – minimální, optimální a excelentní a doplňují je o metodické komentáře. Ilustrativní úlohy pro 1. stupeň jsou zpracovány k vybraným očekávaným výstupům a indikátorům se záměrem nabídnout co nejpestřejší ukázky různých přístupů a pojetí výuky výtvarné výchovy. Ilustrativní úlohy pro 2. stupeň si naopak kladly za cíl nabídnout ucelenou řadu ukázek zadání pro všechny očekávané výstupy. Nejedná se o „návod“, ale o modelové výukové situace, které společně s metodickými komentáři tvoří jeden myšlenkový celek. Cílem metodických komentářů je především učitele inspirovat k přemýšlení o tom, čemu se může žák skrze zadání naučit, jakými fázemi tvůrčí práce by měl procházet a co lze od výsledku jeho práce očekávat.

Obor příspěvku:

Výtvarná výchova 2. stupeň

Klíčová slova:

základní vzdělávání, Výtvarná výchova, standardy ZV, metodické komentáře

Výtvarná výchova seznamuje žáky nejen s výtvarným uměním, ale s vizuální kulturou obecně. Děje se tak převážně prostřednictvím vlastní výtvarné tvorby žáků a její uvědomělé reflexe, a to s důrazem na rozvíjení jejich smyslové citlivosti, podpory jejich vlastní tvůrčí individuality a podpory jejich schopností interpretace a komunikačního uplatnění vizuálně obrazných vyjádření vlastních i ostatních.

Výtvarná výchova se nezaměřuje pouze na umělecká díla, ale snaží se žákům zprostředkovat celý proces jejich vzniku a působení, a to počínaje autorským záměrem (v historických i uměleckohistorických okolnostech vzniku díla) přes realizaci díla až k procesu jeho interpretace a zapojení do komunikace (výstavy, kurátorská činnost, medializace). Výtvarná výchova se zabývá výtvarným uměním jak v jeho individuálně založeném estetickém účinku, tak také v jeho sociálním působení (jako experimentální tvorby nových vizuálních znaků, které jsou posléze uplatňované v širší sociální kooperaci). Proto se výtvarná výchova zabývá i obrazy, u nichž dominuje komunikační funkce, včetně obrazů, vytvářených a šířených digitálními médii.

Výtvarná výchova má především probudit aktivní zájem žáků o výtvarné umění a vizuální kulturu. Má vypěstovat u žáků zájem a schopnost účastnit se výtvarného a kulturního dění, a to jak vlastní kritickou interpretací, tak vlastní tvorbou vizuálně obrazných vyjádření (vycházejících zejména z individuálních zkušeností) a jejich aktivním zapojováním do sociální komunikace.

Pojetí standardů výtvarné výchovy

Standardy Výtvarné výchovy vycházejí z cílů vzdělávací oblasti Umění a kultura. Jsou koncipovány tak, aby podporovaly rozvoj tvůrčích schopností žáka v rovině vnímání, tvorby a interpretace a zahrnovaly všechny tři základní okruhy činnostně pojatého vzdělávacího obsahu – Rozvíjení smyslové citlivosti, Uplatňování subjektivity a Ověřování komunikačních účinků.

Tvůrčí schopnosti žáka lze však rozvíjet pouze tehdy, pokud je respektována jeho individualita, jeho vlastní zkušenost, způsoby prožívání a myšlení, jeho představivost, fantazie a emocionalita.

Z těchto důvodů není možné „standardizovat podobu“ výsledků tvůrčí činnosti žáka, ale je možné prostřednictvím standardů podpořit to, aby žák získal základní dovednosti a znalosti (včetně základní jazykové výbavy), které mu umožní se svobodně a na své individuální úrovni vizuálně vyjadřovat a poučeně přistupovat k práci vlastní i ostatních. Standardy mají současně umožnit učiteli registrovat individualizovaný pokrok žáka ve všech třech okruzích tvůrčích činností.

Standardy se proto záměrně soustředí pouze na principy, které je ve výuce třeba uplatnit, nikoliv na výčet témat či námětů. Ty jsou již zcela záležitostí učitele a jeho pojetí výtvarné výchovy. Téma by však nikdy nemělo být vybráno samoúčelně, ale vždy tak, aby žák mohl skrze téma „růst“, aby mu umožnilo nejen rozvíjet dosavadní zkušenosti a dovednosti, ale současně probouzet zájem o hledání nových řešení, včetně zkoušení si různých postupů, experimentování s prostředky a technologiemi i nalézání (si) souvislostí s uměleckou produkcí.

Pro přehlednost lze pojetí standardů shrnout následovně – standardy:

- podporují rozvoj tvůrčích schopností žáka v rovině tvorby, vnímání a interpretaci při respektu k jeho individualitě, jeho vlastním zkušenostem, k jeho způsobu prožívání a myšlení, k jeho představivosti, fantazii a emocionalitě;

- mají **komplexní povahu** – zahrnují všechny tři základní okruhy činností: Rozvíjení smyslové citlivosti, Uplatňování subjektivity a Ověřování komunikačních účinků;
- „**nestandardizují**“ výsledky tvorby žáka, ale podporují to, aby žák dosáhl minimálních dovedností a znalostí (včetně minimální jazykové výbavy), které individualizovanou tvůrčí činnost umožňují;
- soustřeďují se na principy, které je ve výuce třeba uplatnit, **nikoliv na výčet témat či námětů.**

Pojetí metodických komentářů a ilustrativních úloh

Předkládaný materiál nabízí ilustrativní úlohy ve třech úrovních obtížnosti – minimální, optimální a excelentní (přičemž se předpokládá, že obtížnosti minimální by měli dosáhnout všichni žáci) – a doplňuje je o metodické komentáře.

Ilustrativní úlohy pro 1. stupeň jsou zpracovány k vybraným očekávaným výstupům a indikátorům se záměrem **nabídnout co nejpestřejší ukázky různých přístupů a pojetí výuky výtvarné výchovy.**

Ilustrativní úlohy pro 2. stupeň si naopak kladly za cíl nabídnout ucelenou řadu ukázek zadání pro všechny očekávané výstupy.

Ilustrativní úlohy se především soustřeďují na ty činnosti, při kterých dochází k propojování všech tří obsahových domén (v různé míře zastoupení) a k propojení všech tří rovin – vnímání, tvorby a interpretace (rovněž v různé míře). Jedná se tedy o ukázky co nejkomplexněji pojatých zadání tak, aby byly v souladu s pojetím očekávaných výstupů a indikátorů.

Přestože jsou ilustrativní úlohy formulovány jako konkrétní zadání pro tvůrčí činnost žáků, **nejedná se o „návod“ do výuky**, ale o ukázky modelových výukových situací, které mají přiblížit to, čemu se může žák skrze zadání naučit, jakými fázemi tvůrčí práce by měl procházet a co se od výsledku jeho tvůrčí práce očekává a jak je možné zkušenosti dále využít (např. při náročnějším zadání, v běžné praxi apod.)

Ilustrativní úlohy je zapotřebí vnímat společně s metodickými komentáři jako jeden myšlenkový celek, který by měl **inspirovat učitele k přemýšlení a zájmu** o určitou tematiku (například architektura a urbanismus). Nabízeny jsou rovněž **prostředky a postupy k hledání různých podob komunikace se žáky** o výsledcích jejich práce a způsobů, jak je prezentovat, či využít pro další tvůrčí práci apod.

Každou ilustrativní úlohu je možné různě modifikovat podle vlastního učitelova pojetí výtvarné výchovy, podle skladby žáků ve třídě, jejich zkušeností, zájmu o určité téma, ale i místních podmínek (například je možné často zařazovat návštěvy edukativních programů muzeí a galerií) i celkových podmínek školy.

O každém konkrétním zadání pro tvůrčí činnost žáků je však vždy třeba přemýšlet ve vztahu k systematizovanému vzdělávacímu obsahu výtvarné výchovy jako celku, nebo alespoň v rámci 1. nebo 2. stupně. Je třeba, aby zadání pro jednotlivé lekce / vyučovací hodiny nebyla „roztříštěná“, ale aby na sebe navazovala, prohlubovala určitou znalost a dovednost, vybízela co nejvíce k soustředěnému a samostatnému tvůrčímu hledání a k přemýšlení o významu dosavadních výsledků pro další práci. I z tohoto důvodu je v ilustrativních úlohách poměrně výrazně akcentováno vytváření portfolií.

Metodické komentáře se u některých ilustrativních úloh více soustřeďují na popis rozdílu zadání pro jednotlivé úrovně obtížnosti – charakterizují, v čem rozdíl spočívá zejména z

hlediska jejich obsahu či nároku na samostatnou práci žáků. „Odstupňovat“ jednotlivá zadání svým obsahem je poměrně obtížné, neboť často je větší obtížnost spojována s mírou samostatné činnosti žáků (pracuje s dopomocí, samostatně apod.), či naopak v míře spolupráce, nikoliv však v nárůstu obtížnosti obsahu zadání pro tvůrčí činnosti.

Z tohoto důvodu je nastavení úrovní obtížnosti věnována samostatná kapitola a definice tří úrovní (minimální, optimální, excelentní) jsou využitelná nad rámec tohoto materiálu, tedy při plánování, realizaci a reflexi zadání a výukové situace pro všechny umělecké obory.

Zadání pro jednu úroveň obtížnosti se nemusí týkat jedné vyučovací hodiny, ale v jejím průběhu se může zadání postupně stupňovat – od minimální až po excelentní úroveň. Rovněž mohou někteří žáci v průběhu jedné vyučovací hodiny řešit zadání například na optimální úrovni, zatímco jiní třeba na minimální či excelentní, případně mohou řešit úroveň všechny – to dává prostor pro individualizaci výuky tak, aby co nejvíce odpovídala aktuálním vědomostem a dovednostem i zkušenostem a zájmům každého žáka. I při zadání s minimální obtížností může žák dosáhnout zcela objevených, netradičních a zadání překračujících výsledků.

Pro přehlednost lze pojetí ilustrativních úloh shrnout následovně – ilustrativní úlohy:

- jsou formulovány jako **výukové situace, které nabízejí způsoby, jak o obsahu/učivu výtvarné výchovy přemýšlet, a nabízejí postupy a metody, kterými lze indikátorů, potažmo očekávaných výstupů dosáhnout;**
- témata ilustrativních úloh jsou inspirací pro učitele a umožňují „zadání“ variovat, modifikovat a hledat pro ně různé formy realizace (od jedné vyučovací hodiny až po cykly obsahově provázaných vyučovacích hodin / lekcí či pro krátkodobé i dlouhodobé projekty);
- ilustrativní úlohy záměrně **neukazují příklady tvůrčích výstupů žáků – pokud je zde uvedena fotodokumentace, tak pouze jako součást metodického komentáře a se záměrem více přiblížit jednotlivé kroky/etapy tvůrčího zadání, nikoliv práce žáka.**

Nastavení úrovní obtížnosti

Principy tvůrčí činnosti je možné sledovat prostřednictvím tří stupňů:

- přijetí předkládaných obrazových elementů či jejich relací (které je organicky spojeno s novými pojmy) skrze vlastní praktickou činnost – vlastní tvorbu;
- jejich vlastní kombinování s hledáním nových relací a nových obsahů, které takto mohou vzniknout;
- jejich samostatné doplňování a obohacování se o další objekty a relace, které v původním zadání nebyly, s cílem získání vlastního obsahu, vyjadřujícího osobní zkušenost.

Pro nastavení tří úrovní ilustrativních úloh ve výtvarné výchově byl využit obecný rámec úrovní obtížnosti pro umělecké obory oblasti Umění a kultura [1]. Obecně vyjádřené úrovně jsou pak dále konkretizovány pro výtvarný obor, a to i z pohledu žáka – „co bych měl vědět, že umím“.

1. minimální úroveň

Získat nové znalosti a dovednosti skrze zkušenosti z tvůrčích činností a využívat základní pojmy k verbálnímu sdělování těchto zkušeností.

Prostřednictvím tvůrčích činností (v rovině vnímání, tvorby a interpretace) získává a prohlubuje si dovednosti, znalosti a individuální schopnosti vyjadřovat se vizuálně obraznými prostředky; při tvůrčích činnostech a komunikaci s ostatními **užívá základní pojmy** výtvarného oboru.

(Vím, že mám dovednosti a schopnosti se vyjadřovat; vím, že si vlastními zkušenostmi tyto dovednosti, znalosti a schopnosti prohlubuji a zároveň poznávám obsah pojmů, díky kterým jsem schopen komunikovat o tom, co jsem já, nebo ostatní vytvořili.)

2. optimální úroveň

Aplikovat vědomě reflektované zkušenosti a znalosti v dalších tvůrčích činnostech vztahujících se k produkci, recepci, interpretaci.

Získané znalosti, dovednosti a schopnosti využívá v tvůrčích činnostech (v rovině vnímání, tvorby a interpretace); experimentuje s vizuálními prostředky a hledá nové prostupy; o výsledcích tvůrčí práce (své i ostatních) komunikuje, dovede je popsat a sdělit k nim své stanovisko.

(Vím, že něco umím a své dovednosti, znalosti a schopnosti využívám při své tvůrčí práci a hledám další řešení; uvědomuji si svůj záměr a to, k jakému výsledku jsem dospěl; vysvětlím to ostatním, vyslechnu si postřehy a názory od ostatních a přemýšlím o nich.)

3. excelentní úroveň

Reflektovat s porozuměním postupy a výsledky tvůrčích činností vlastních i činností ostatních, nalézat nové varianty řešení; uvědomuje si kontexty s daným druhem umění.

Reflektuje vlastní tvůrčí činnosti, postupy a výsledky i postupy a výsledky ostatních i z hlediska kontextu výtvarného umění a vizuální kultury; nalézá nová řešení, včetně nových možností prezentace.

(Vím, že o tom, co jsem já, nebo ostatní vytvořili, mohu uvažovat nejen z pohledu dosaženého výsledku a toho, zda jsem něco nového pro sebe objevil, ale že se mohu zabývat i souvislostmi s díly výtvarného umění – například z čeho jsem vycházel, čím jsem se inspiroval, jak apod.)

---

[1] Interní materiál NÚV, Markéta Pastorová, 2014 (ověřeno v rámci tvůrčích dílen *Tvorba jako zkušenost – zkušenost jako tvorba*, Plzeň, 2012–2014. Odborná konzultace k nastavení úrovní doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.)

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21383/METODICKE-KOMENTARE-A-ULOHY-KE-STANDARDUM-ZV---VYTVARNA-VYCHOVA.html/>